

Hősképek a világban: Ukrajna

Jelige: ROK001

Lezárás dátuma: 2022. november 11.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. A „hősök”, vezetők besorolási módjai.....	4
2.1 Vezető, állampolgárok közötti kapcsolat.....	4
2.2. Állampolgárok, mint erőforrás.....	6
2.3 Követőközpontú felfogás.....	7
2.4. A ráadás, tranzakciós, illetve transzformációs vezetés	9
3. Ukrajnáról általánosságban	11
4. A kezdetekben, Bogdan Hmelnyickij mozgalma	12
5. Kollaboráns, vagy nemzeti hős: Sztjepan Bandera.....	16
6. A hőssé válás útján (?): Zelenszkij	20
7. Összegzés	24
8. Irodalomjegyzék	25

1. Bevezetés

A média egyik alapvető funkciója a tájékoztatás, így a politikai események, mint példának okáért egy háború közlése is. Ennek következtében a médiában, leegyszerűsítve megjelennek a „hős”, illetve „gonosz” szerepkörök is. Ennek a felvetésnek köszönhetően nem mehetünk el amellett, hogy vizsgálat tárgya legyen a „vezetők” és a „követők” közötti kapcsolat. Az előbbi felvetés azt foglalja magában, milyen képességek, illetve attribútumok kellenek ahhoz, hogy egy vezetőt teljességgel „hósként” kezeljen a követők tábor, ezen túl a média is.

A felerősödő populisták napjainkban érzékeltették, hogy az állampolgárok, illetve nekik a saját vezetőjükhöz való kapcsolata ingatag, megosztottá vált. Minél gyorsabban terjednek a hírek, minél több információ tud eljutni egy átlagemberhez (különböző csatornákon keresztül, lásd: internet), annál több vélemény is jelenik meg ezzel egyenesen arányosan a vezetőkkel kapcsolatban, így egyre több ellentmondás is létrejön. Azonban nem lehet azon tény mellett elmenni, hogy nincsen vezető követők (állampolgárok) nélkül. Ezen kijelentés szerint arra is lehet következtetni, hogy a vezető, vezetők képességei már meg tudják határozni a követők viselkedését. Ezt értelmezve tehát, ha egy vezető megfelelő döntéseket hoz az országára nézve, az társadalmi elégedettséghez vezet, ezáltal pozitív visszajelzéseket kaphat a választópolgároktól, akár egy következő megválasztással. Ellenkező esetben, az országra nézve nem megfelelő döntések meghozatala akár tüntetésekhez, ellenálláshoz, vagy akár új elvárások megfogalmazásához is vezethet. Ez azonban nem feltételezi azt, hogy a vezetőknek a követése már engedelmisséget is von maga után, mivel a polgárok saját akaratuk szerint is cselekedhetnek, bármiféle külső politikai ráhatás (propaganda, manipuláció) nélkül, csak azt szem előtt tartva, hogy ők milyen értékrendet követnek, mit kell megtenniük ahhoz, hogy az valamiféle változást eredményezzen.¹

Ennek a témának a megértése képp a dolgozatomban azt fogom kifejteni, miképpen jelennek meg Ukrajnában a hős-vezető szerepek a jelenben, illetve hogyan jelentek meg a múltban. Milyen módon lehet egy vezetőt „hős” szerepbe besorolni, illetve a vezetőknek milyen tulajdonságai vannak, miféle módon lehet őket kategorizálni. Ezentúl az is felmerülő kérdés, miképpen jelent meg a nemzet fogalma az ukrán történelem különböző fázisaiban, amely azt

¹ METZ RUDOLF: *Miért követjük a vezetőinket?* 2021/02 Letölthető: Társadalomtudományi Szemle hivatalos oldala: <https://socio.hu/index.php/so/article/view/900> (Letöltés ideje: 2022. 10. 18.)

foglalja magába, hogy mitől vált a nemzet ténylegesen nemzetté, milyen változásokon ment keresztül a nemzet fogalma. A három hős előbbi kijelentésem alapján került kiválasztásra, mivel a nemzet a három időszakban mást, és mást jelentett.

A téma kérdéskörét fogalmi szinten járom körül, alapforrásként Metz Rudolf: *Miért követjük a vezetőinket* című tanulmányát és az ebben a témában megjelent, más szerzők tanulmányait felhasználva. Hipotéziseim között több dolog szerepel. Egyrészt az, hogy minél előrébb vagyunk Ukrajna történelmi idejében, annál jobban erősödik fel egy-egy vezető létének fontossága. Másfelől, minél előrébb vagyunk az időben, annál inkább fog megjelenni egy közös pont az állampolgárok, illetve a vezetők között: ezt a „közös pontot” fogják előbb figyelembe venni az emberek, minthogy a vezető kompetenciáját helyezték előtérbe. Miután jellemeztem a különböző korok „hőseit”, azután fogom besorolni adott kategóriákba a tevékenységüket vizsgálva.

2. A „hősök”, vezetők besorolási módjai

Többfajta mód van arra, hogy jellemezzünk egy vezetőt. Az egyik mód erre, hogy a vezető, illetve az állampolgárok közti viszonyrendszerre összpontosítunk. A másik mód, hogy azt vizsgáljuk, a vezető tekint-e egyfajta erőforrásként az állampolgárokra. A harmadik mód, amit bemutatok, a követőközpontú felfogás, melynél az eddigiekkel ellentétben nem a „hősökön” van a hangsúly, hanem az állampolgárokon. A negyedik, egyúttal utolsó aspektus alapján a tranzakciós, és a transzformációs vezetés közti különbségeket fogom felfedni. Ennek a 3+1 jellemzési módnak köszönhetően a későbbiekben be fogom tudni a tanulmányomban sorolni az Ukrajnában lévő jelenlegi, illetve múltbeli vezetőket: ki, melyik sémába illik bele, van-e köztük hasonlóság, illetve melyikük bírt olyan képességekkel, hogy oly módon vezesse a népet, hogy Ukrajna egy teljesen szuverén államként funkcionáljon.

2.1. Vezető, állampolgárok közötti kapcsolat

Első körben a vezető és állampolgárok közötti kapcsolat jellemzését fogom megvizsgálni. A vezető, azaz a hős és a választópolgárok közötti jellemzés egy egyszerű modellre épül. A perszonalizált politika átfedi a politikai követést, ami csupán azt jelenti, hogy az állampolgároknak, illetve a vezetőknek egyfajta kapcsolatot kell létesítenie egymással, amely mindkét fél számára kölcsönös. Eszerint a vezetőnek egy olyan képet kell festenie

magáról, amely a köznép szerint is elfogadható. Ebbe mind beletartozik a vezető személyisége, kinézete, illetve egyéni képességei is.²

Több szakirodalmat megvizsgálva, megosztott a kép azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy van-e valamiféle kölcsönhatás a vezető személyisége, illetve az általuk létrehozott választói kapcsolatban. Két különböző álláspontot figyelhetünk meg, köztes eredmény nélkül, a kérdéssel kapcsolatban. Az egyik véglet szerint, azaz Anthony King állítása szerint, nem ritka azon esetek száma, ahol a vezetőknek a személyisége meghatározza valamelyest az eredményeket, habár nem teljes mértékben csak ez, hanem akár különböző vizsgált országok tulajdonságai is befolyásolják az eredményt, azonban ez szokatlan.³ Az ezzel ellentétesen fogalmazó szerzők, mint például Bittner, azt taglalják, hogy a valóságban számítanak a vezetők akár egy választás során is, ezért a vezető összes tulajdonságával együtt közvetlenül már képes hatni az állampolgárokra, és ezt nem is véli szokatlannak, ellentétben Kinggel.⁴

A vezető-állampolgár közötti kapcsolatot nem csak a fent említett, tulajdonság általi megkülönböztetés módján lehet taglálni. Van egy másik irányvonal a vezető-polgár közötti kapcsolat feltárására, a „kövesd a vezetőt” magatartásforma. E téma kutatásának a középpontjában az a gondolatmenet áll, hogy a vezetők politikai kérdésekben nagyban hatással vannak a közvéleményre. Ez abból következik, hogy a tanulmányok szerint az állampolgárok előbb választják ki az embert, akit a politikai téren elfogadnak, minthogy megismerjék azt, hogy az adott vezető milyen ideológia szerint munkálkodik. Ebbe az is beletartozik, hogy a vezetőért, akit „kiválasztottak maguknak”, akár a saját álláspontjukat is képesek megváltoztatni.⁵

A legtöbb tanulmány a fentiek említésén kívül kevés indoklást ad arra, hogyan fűzhető össze a politikában a követők a vezetőkkel, azonban két gondolatmenet mellett még nem mehetünk el. Az állampolgárok általánosságban, Clarke tanulmánya szerint, a legjobban kvalifikált vezetőt választják, aki egyben szerintük a leghatékonyabban is képes ellátni a feladatkörét. Ezzel nagyvonalakban megegyezik a második felvetés is, miszerint a vezetés-követők közötti kapcsolat attól is függ, hogy a vezetők személyes tulajdonságai szimbiózisban vannak-e a választók által elvárt tulajdonságokkal. Tehát ez azt jelenti, ahhoz, hogy

² METZ, 2021.

³ ANTHONY KING: *Leaders personalities and the outcomes of democratic elections*, Oxford University Press, Oxford, 2002. p. 207.

⁴ AMANDA BITTNER: *Platform or personality? The role of party leaders in elections*, Oxford University Press, Oxford, 2011. p. 120.

⁵ METZ, 2021.

kapcsolat alakuljon ki a két fél között, kell valamiféle közös pont, tulajdonság. A legfőbb tulajdonságok közé sorolandó a hitelesség, egyéni kompetenciák, illetve az integritás.⁶

Láthatjuk tehát az első jellemzési módból azt, hogy a vezető, és állampolgár közötti kapcsolat több lépcsőből tevődik össze. Nem csak a kompetenciák lehetnek mérvadó, hanem akár egy olyan közös pont, ami mind a félben, mind a vezetőben megvan. Erre tartozik a következő hipotézisem is, miszerint minél előrébb vagyunk az időben, annál inkább fogják ezt a „közös pontot” figyelembe venni az emberek, minthogy a vezető kompetenciáját helyezték előtérbe, mivel ez a közös pont lehet közös lakóhelyük, azaz konkrét esetben, Ukrajna is.

2.2. Állampolgárok, mint erőforrás

Az állampolgárokat erőforrásként tekintő szemlélet alapja, hogy a vezető személyisége, illetve vezetésének jellemzői együttesen feltételei a tevékenységének. Ennek a sémának továbbá előfeltétele az is, hogy követés nélkül nincsen vezetés, azaz kell valamiféle közös pontnak lennie a vezető, és állampolgárok között. A vezetőknek mindig meggyőződést kell biztosítani arról, hogy kövessék őket, ami csak társadalmi szinten valósítható meg.⁷

A legtöbb kutatás ebben a témában, a hatalmi pozícióra, és annak erőforrásaira fókuszál. A modell szerint az állampolgárok erőforrásként jelennek meg, és kétfajta úton hathatnak a vezetőkre. Az egyik véglet szerint az állampolgár támogathatja a vezető döntéseit, és semmiféle „ellenállást” nem tanúsít, míg a másik véglet szerint korlátozhatja azt. A vezetőknek a magatartása és a követők kikötéseinek metszéspontja határozza meg a vezetésnek azt a terét, amiben tevékenykedhet.⁸

Ez egyben egy gyengeségét is mutatja ennek az irányvonalnak, mivel az állampolgárok nincsenek figyelembe véve ezekben a tanulmányokban, illetve az általuk létrehozott folyamatokat is figyelmen kívül hagyja. Ezért továbbra is elmondható az, hogy inkább vezetőorientált kutatásokat végeztek, és hiányos a követőkre gyakorolt hatásuk. Összegezve tehát elmondható, hogy lehet erőforrásként tekinteni az állampolgárokat, azonban ez a fajta szemlélet nem kifejezetten gyakori.

⁶ CLARKE H. D. – SANDERS D. – STEWART M. C. – WHITELEY P.: *Political choice in Britain*, Oxford University Press, Oxford, 2003, p. 222.

⁷ METZ RUDOLF – ÁRPÁSI BOTOND: *Miért sereglünk a vezetők köré, ha baj van? A koronavírus járvány nemzetegyesítő hatása*. In: KÖRÖSÉNYI ANDRÁS – SZABÓ ANDREA – BÖCSKEI BALÁZS (szerk.): *Világjárvány és politikatudomány*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2020. p. 33.

⁸ METZ, 2021.

2.3. Követőközpontú felfogás

A követőközpontú felfogásnak az alapját az adja, hogy a különböző folyamatok meghatározzák az állampolgárok magaviseletét, amelyek nemcsak a cselekedésükre utalnak, hanem a jövőbeli követelményeikre is. Abban az esetben tekintendő csupán egy vezető ténylegesen elismertnek, ha az ő tevékenysége megegyezik a köz által elvárttal, így a feladata ténylegesen vezetésnek minősül.⁹

A követőközpontúságot még további két részre lehet bontani: perszonalizált, illetve szocializált vezetési kapcsolat. A perszonalizált kapcsolat a tulajdonságok ismerveiből fakad, amely annyit jelent, hogy ha a két fél (állampolgár, vezető) között valamiféle kapcsolat alakul ki, akkor kölcsönösen elismerést nyernek egymástól egy közös cél érdekében. De az e fajta kapcsolatban az állampolgároknak mégis több iránymutatást kell tenni, ezért ez jelent egyfajta függést is a vezetőktől. A másik véglet, a szocializált kapcsolat szerint a hovatartozásból eredeztethető a modell, ami alatt érthetünk akár normákat, értékrendeket, csoporttagságot, vagy akár vágyakat is, ami a dolgozatomban is meg fog jelenni a későbbiekben, azaz, hogy Ukrajna független, önálló államként funkcionáljon. Előbbi kijelentésem annyit jelent, hogy a vezető döntései fontosabbak, mint a köztük lévő kapcsolat, azonban ez nem jelenti azt, hogy a személyes kapcsolat nem jelenik meg, csak kisebb mértékben. A vezető képe is különbözik a két típusnál: míg a szocializált sémája szerint a vezető univerzális hatáskörrel bír, addig a perszonalizált kapcsolatnál inkább a csoportorientáltság jellemzőbb. Azonban ez a két típus nem zárja ki egymást, hanem inkább kiegészítik, megerősítik a másik jellemzőit.¹⁰

Felmerülhet az a kérdés, hogy mitől, hogyan lehet a követőkre fókuszálni. A megfejtést az ember alapvető gondolkodásában találhatjuk meg. A követők alapvetően kognitív módon gondolkodnak, amely valamiféle párhuzamon alapul, amelyet ezelőtt tapasztaltak (nagyon leegyszerűsítve hétköznapi példával: a cápákat sokszor a félelemmel párosítjuk). Ez a fajta gondolkodás azonban a vezetőknek a választása terén is megjelenik, mivel jellemzően bármiféle tudatos, átgondolt gondolatmenet nélkül választanak a polgárok egy opciót. Tehát a választott félnek, vezetőnek a kiszűrése, az elmélet szerint, leginkább attól függ, hogy

⁹ METZ, 2021.

¹⁰ PAPP ZSÓFIA: *Kampány-Perszonalizáció Magyarországon a képviselők szemével* Letölthető: a Politikatudományi Szemle hivatalos oldala: http://real.mtak.hu/10160/1/Papp%20Zsófia_Kampányperszonalizáció%20Magyarországon%202013.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 01.)

milyen szinten azonosak a korábbi tapasztalatokkal. Alapvetően kilenc fő tulajdonság jellemzi a vezetőket: *érzékenység, odaadás, önkény, karizma, erő, kreativitás, jó megjelenés, maszkulinitás és intelligencia*. Ezeknek a tulajdonságoknak nem kell egyszerre megjelennie egy vezető személyében, azonban minél több azonos az állampolgárok korábbi tapasztalataival, annál könnyebben fogják tudni elismerni őt.¹¹

Az viszont elmondható, hogy a fent említett tulajdonságok közül, minél több van meg egy vezetőben, annál hatékonyabban tudnak funkcionálni. Az nem elmondható viszont, hogy minden állampolgár számára azonosak ezek a jellemvonások, azaz példának okáért valamely polgár fontosabbnak fogja tartani a karizma, erő, maszkulinitás hármását, mint az odaadás, érzékenység, intelligencia hármast, így ezt relatívként is értelmezhetjük. A karizma tűnhet a legfontosabb jellemvonásnak, mivel az esetek döntő többségében a civilek jelentősen karizmatikusabbnak, azaz meghatározóbbnak tartják saját választottjukat, mint a többi vezetőt. Azonban ezt a folyamatot javukra fordíthatják a vezetők, mivel mesterségesen, tudatosan „felvehetnek” olyan karakterisztikákat, amelyek a nép által közkedveltek. Ez egyfajta másolást jelent, hogy olyan tulajdonságokat sajátítanak el, amelyeket több ember kedvel, de ennek tudatában sokkal nagyobb közkedveltségre tehetnek szert, akkor is, ha ezzel egyfajta fekete tükröt mutatnak magukkal szemben.¹²

Összességében elmondható erről a három módról, hogy a legfontosabb aspektus mégiscsak az állampolgárokat illeti meg: elemzik a látottakat, annak fényében döntenek, hogy ki felé fognak húzni, azonban ezzel párhuzamban elmondható, hogy az emberi temperamentumnak köszönhetően, ezeket a döntéseket nem feltétlen a józan ész, hanem az érzelmeik fogják meghatározni. Az a tény sem elhanyagolható, hogy a vezetők is nagyban hathatnak a követőikre, akár a közvélemény segítségével, és azokat a tulajdonságokat hangsúlyozzák, amelyek a civilek számára is elfogadottnak minősülnek, vagy akár változtatnak saját tulajdonságaikon az elfogadás érdekében.

Előbbi kijelentésem miatt a későbbiekben a dolgozatomban megvilágításra kerül az is, hogy Ukrajnában volt-e erre példa, hogy valamely vezető karakterisztikát váltott a közkedveltség elérése érdekében.

¹¹ METZ, 2021.

¹² METZ, 2021.

2.4. A ráadás, tranzakciós, illetve transzformációs vezetés

A vezetés az a viselkedésforma, amely hatással van a civilek magatartására, annak érdekében, hogy kitűzéseiket teljesítsék. Több kutatás is alátámasztotta, illetve a fentebb említettek is, hogy a vezetők különböző viselkedésformái, tulajdonságai, vezetési készségei hatással vannak az állampolgárokra. A tranzakciós vezetés, azaz másképpen megfogalmazva a „vezetői vezetés” olyan vezetést foglal magába, ami a nyomatékot a vezető „műveleteire” teszi. Ezzel szemben a transzformációs vezetés a civilek ösztönzésére alapul, tehát a vezető és a civilek kooperációt alkalmaznak egymással szemben a kívánt változás elérése érdekében. Azonban alapvető különbségek vannak a két vezetési mechanizmus között.¹³

Tranzakciós vezetésnek nevezzük azt a vezetési stílust, amely előre meghatározza a célokat és célkitűzéseket. Jutalmakat és büntetéseket használ az állampolgárok motiválására. A szervezet status quo-jának javítására összpontosít különböző lépések megállapításával és a szervezeti tevékenységek ellenőrzésével. Ennek a vezetésnek az alapvető célja a meglévő vállalati kultúra frissítése és a jelenlegi politikák és eljárások javítása. Ebben a vezetési stílusban a vezető hatalmából adódóan használja hivatalát és feladatait, ebből adódóan formális megközelítést alkalmaz. A jutalmazás és a büntetés a két fő eszköz, amellyel a vezetők motiválják az állampolgárokat, vagyis, ha a polgár a kitűzött célt a megadott időn belül teljesíti, akkor ő kap kezdeményezést az életének bizonyos szektoraiban. Ha nem teljesíti ezeket a kezdeményezéseket határidőn belül, meghatározott időpontban, akkor ugyanilyen mértékű „büntetésben” fog részesülni.¹⁴

Ezzel szemben a transzformációs vezetés olyan vezetési stílus, amelyben a vezető befolyással és lelkesedéssel motiválja a polgárokat, annak érdekében, hogy vele nagyobb eredményeket érjenek el. A vezető itt keresi a meglévő kultúra megváltoztatásának követelményét, bemutatja az állampolgároknak az „ámított” jövőképet, benne a küldetéssel, és követői elkötelezettségével valósítja meg a változást. Az átalakuló vezetésben a vezető egyben példakép és motiválóerő is, aki jövőképet, izgalmat, bátorítást, morált és elégedettséget biztosít a követőknek. A vezető arra ösztönzi követőit, hogy fejlesszék készségeiket és képességeiket, növeljék önbizalmukat, és támogassák a fejlődés lehetőségét az állampolgárok, illetve maga az állam érdekében. James MacGregor Burns először 1978-

¹³ KOLLÁR PÉTER: *Az átalakító vezetés modellezése a hazai szervezeti gyakorlatban* Letölthető: Szent István Egyetem hivatalos oldala: https://archive2020.szie.hu/sites/default/files/kollar_peter_ertekezes.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 02.)

¹⁴ KOLLÁR, 2019.

ban alkotta meg ennek a vezetési stílusnak a koncepcióját. Ennek a vezetési stílusnak a meghúzódo fő gondolata az, hogy mind a vezetőknek, mind a civileknek törekednie kell egymás előmozdítására moráljuk és motivációjuk növelése érdekében.¹⁵

Látható tehát, hogy vannak alapvető különbségek már a két vezetési forma jelentésében is: míg a tranzakciós vezetésnek azt nevezzük, amikor a vezető főként jutalmakat, büntetéseket szab ki az állampolgároknak, addig a transzformációs vezetésnél a vezetőknek a fő funkciója a népnek a lelkesítése, annak érdekében, hogy inspiráljon másokat. Természetükben is van eltérés, mivel míg az előbbi proaktív, azaz gyorsan cselekvő, addig utóbbi reaktív, azaz visszaható. A tranzakciós vezetés a legjobban kiterjedt milió részére a legjobb, de az átalakulás megfelelő a turbulens környezethez. A tranzakciós vezetés javítja a szervezet mostani feltételeit. Másrészt az átalakulási vezetés a szervezet mostani feltételeinek megváltoztatására törekszik. A tranzakciós vezetés bürokratikus, míg a transzformációs vezetés karizmatikus. A tranzakciós vezetésnél csupán egy vezető van a hatalom csúcsán, a transzformációs vezetéssel ellentétben, amelyben egynél több vezető is elfogadottnak minősül, habár nem kötelező. A tranzakciós vezetés a tervezésre, továbbá a végrehajtásra összpontosít, összemérve a transzformációs vezetéssel, amely elősegítette a fejlődés lehetőségét.¹⁶

Összegezve nem lehet eldönteni, hogy melyik a jobb vezetési forma egyedül, ez az összes állampolgár feladata, azonban annyi elmondható, hogy nincsen olyan jelenség, ahol egyik vezetési mechanizmus csak önmagában jelenik meg, mivel a kettő ki is egészíti egymást. Látható, hogy mindkettőnek van olyan aspektusa, amely az egyéneknek jobban megfelel, ebből fakad mindkettő vezetésnek az előnye, illetve hátránya is. Helyzettől is függ (akár egy kirobbanó háborútól is), hogy melyik stílus az opcionálisabb. A továbbiakban a dolgozatomban azt fogom kifejteni, hogy Ukrajnában a különböző korokban, a vezetőknek melyik stílus illet, a fentiek közül, illetve ezek közül ki tudta Ukrajnát úgy vezetni, hogy független maradjon teljesen, a nehézségek ellenére is.

¹⁵ UJHELYI MÁRIA – FILEP ROLAND: *Változás-vezetés* Letölthető Metszetek hivatalos oldala: https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201704_01.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 02.)

¹⁶ UJHELYI – FILEP, 2017.

3. Ukrajnáról általánosságban

Ukrajna egyfajta ütközőállamot jelent Nyugat, azaz Európa, illetve Kelet, ebben az esetben Oroszország között, nemcsak napjainkban, hanem már Ukrajna államiségának kezdetei óta. Nem csoda, hogy jelentősen meghatározta történelmüket, hogy melyik irányba húzzanak inkább. Nemcsak politikailag kérdéses Ukrajna hovatartozása, hanem gazdaságilag, társadalmilag, vallási szempontból, ideológia értelemben, illetve kulturálisan is egyfajta „ingázást” folytattak az évszázadok alatt. Nemcsak kizárólag az államvezetés bizonytalan abban, hogy Nyugat, vagy Kelet felé húzzanak, hanem az állampolgárok is, ezért ez a későbbiekben egy alapkő lesz a vezetők szempontjából, hogy Ukrajna meg tudja-e tartani függetlenségét abban az esetben, ha egyik, vagy másik irányba húz. ¹⁷

De nemcsak abban a kérdésben megosztott Ukrajna, hogy melyik irányba húzzanak a világban, hanem etnikailag is egy kevert államról beszélünk, már a kezdetektől fogva. A vezetők mindig is próbálták megoldani ezt a problémát, amelyre két út körvonalazódott. Az első út szerint olyan államot szeretnének kialakítani, amely több önálló tartományból áll (föderalisztikus elv), a másik utat választva pedig egy teljesen egységes ukrán nemzetet szerettek volna alkotni, ahol túlnyomó részben ukrán állampolgárok élnek. Ez a kezdeményezés azért bukott el az esetek többségében, mert nem sikerült egyezsége jutni, vagy egyáltalán meghallgatni az Ukrajnában élő kisebbségek elvárásait. Pedig ez nem egy elhanyagolható aspektus, mivel az országban élnek többek között kárpátaljai magyarok, krímiek, románok, bolgárok, moldvák, de persze az orosz kisebbség sem elhanyagolható. Ez azért lesz egy fontos szempont, mivel 1991-es függetlenségük kikiáltásától kezdve olyan jogszabályok jelennek meg az ukrán jogrendben, amelyek nagyrészt elnyomják az itt élő kisebbségek érdekeit: ezek a jogszabályok legjobban a kárpátaljai magyarokat, illetve az orosz kisebbségeket érintik. Amellett sem mehetünk el szó nélkül, hogy nem feltétlen jellemzőek ezek a jogszabályok egy demokratikus állam berendezkedésére. ¹⁸

A legnagyobb kisebbségi problémát az állam életében a Krímen élő tatárok jelentik, ezért kulcsfontosságú lesz a későbbiekben a társadalmi elfogadottság szempontjából, hogy melyik vezető, milyen módon tudja kezelni az ő helyzetüket. Azért nehéz a helyzetükkel bármiféle fordulópontonra jutni, mert magukat nem kisebbségnek, vagy nemzetiségnek tekintik, hanem ott élő, krími gyökerekkel rendelkező őshonos népnek. Ez azt foglalja magában, hogy saját,

¹⁷ FEDINEC CSILLA – HALÁSZ IVÁN – TÓTH MIHÁLY: *A független Ukrajna*, Kalligram Kiadó, 2016. p. 17.

¹⁸ FEDINEC – HALÁSZ – TÓTH, 2016.

önálló jogrendet szeretnének bevezetni, olyan módon, hogy az ne tartozzon bele az ukrán jogrendbe, azaz önrendelkezni tudjanak saját maguk felett. Ez fennakadásokat jelentett az ukrán közéletben, és habár a Nyugat nem ismeri el, de a valóságban már Oroszország részeként funkcionál. Mivel a két nemzet más nyelvet beszél, ezért a nyelvhasználatból is származtathatóak problémák a kérdéskörrel kapcsolatban. Az Ukrajna nyugatibb területein élő állampolgárok úgy gondolják, hogy teljesen független népként kell kezelni őket, ezért csak és kizárólag az ukrán nyelv elfogadott, míg az ország keleti részein, ezzel ellentétesen gondolkoznak, azaz szerintük az orosz nyelvet is tiszteletben kell tartani, és egyfajta második hivatalos nyelvként funkcionáljon. Ebből az előbbi tényből kifolyólag az éppen aktuális ukrán vezetők azzal is meg kell küzdenie, sőt döntést is kell hoznia azzal kapcsolatban, hogy ő melyik megoldást preferálja: egy nyelvet vagy egy kétnyelvű országot. Ez is egy kapcsolódási pont lesz az állampolgárokkal abban, hogy hogyan fogják őt megítélni.

Ukrajnában az államfők szerepének a jellemzése is fontos szerepet játszik, főleg az utóbbi harmincegy évben, mióta Ukrajna szuverén államként funkcionál. Alapvetően a legfontosabb kérdés az államfői feladatban az, hogy az országban kinek legyen nagyobb hatalma: az államfőnek vagy a parlamentnek. Ha az államfőnek van nagyobb hatalma, akkor a berendezkedést prezidenciális-parlamentinek, ha a parlamentnek, akkor parlamenti-prezidenciális formának nevezzük. Eddig a megszokott séma az volt, hogy ha az államfőnek a kezébe adtak nagyobb hatalmat, akkor felerősödtek a szélsőséges nézetek, illetve a demokráciában is egyfajta torzulás volt megfigyelhető. Ezt a kérdéskört azonban nemcsak a vezetés befolyásolja, hanem az ukrán társadalom is. Mivel megosztott a Kelet-Nyugat orientáltság, így Moszkva, Brüsszel is tud egyfajta befolyásoló tényező lenni, abban az értelemben, hogy ki, melyik irányba húz.¹⁹

4. A kezdetekben, Bogdan Hmelnyickij mozgalma

Mivel Ukrajna ebben az időben a lengyel-litván állam része volt, így nem tekinthetőek függetlennek. Azonban az ebből való kiszakadást elősegítette Bogdan Hmelnyickij munkássága, mint azt a későbbiekben látni fogjuk, habár az oroszoktól kért segítséget. Ez egyúttal azt is jelentette akkoriban, a nemzet definíciója szerint, hogy egyfajta orosz-ukrán kettős identitás alakult ki a területen. Ebből az következett, hogy nagyszámban laktak oroszok Ukrajna területén. Tehát látható, hogy ebben az időben a nemzet fogalmát egy

¹⁹ FEDINEC - HALÁSZ – TÓTH, 2016.

kettősség jellemezte, amelyben az oroszokkal való együttélés elválaszthatatlan eleve volt a mindennapoknak.²⁰

Bogdan Hmelnyickij ukrán nemzeti hősnek tekintendő napjainkban, illetve a múltban is, annak ellenére, hogy Ukrajnát több támadás érte az idejében (1648-1654), mind a tatárok, mind az oroszok oldaláról. Felmerülhet a kérdés, hogy ezen nehézségek ellenére, mi vezethetett el oda, hogy napjainkban is kiérdemli a nemzeti hős címet, illetve miért tekintik őt Ukrajna első nemzeti hősének.²¹

1. kép: Bogdan Hmelnyickij²²

1648 több szempontból is érdekes az európai történelem számára, mivel ekkor kötötték meg a vesztfáliai békét, azaz vége lett a harmincéves háborúnak. A háború végével ugyanúgy felerősödtek a belpolitika problémák Ukrajnában, mint Európa több számos államában. Ukrajna egyre nagyobb nyomás alá került egy esetleges tatár támadás ellen, sőt a Krímen gyakoriak voltak az egymással való csatározások, ezért már ekkoriban többször kértek Moszkvától, mind katonai, mind pénzbeli segítséget. Oroszország, illetve Ukrajna is az ortodox vallási irányelveket követte, így ezzel szorosabb lett a kapcsolat köztük, a korabeli szigorú valláskövetés miatt. Lengyelországnak is voltak ezidőben Ukrajnában területei, és annak ellenére, hogy felvirágoztatták a területet, a lengyel nemességgel szemben egyre csak nőtt a társadalmi elégedetlenség. A fenti aspektusok hatására tulajdonképpen csak egy dolog hiányzott a felkelésekhez: egy olyan vezető, aki Ukrajnát a hátán tudja vinni olyan módon,

²⁰ TÓTH SÁNDOR: *Ukrajna államiségének kialakulása és népei* Letölthető: ELTE hivatalos oldala: https://geogr.elte.hu/PHD_konferencia_ELTE_2002/doktori_konferencia_anyagai_2002/tothsandor.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)

²¹ FONT MÁRTA – VARGA BEÁTA: *Ukrajna története* Letölthető: Magyar Elektronikus Könyvtár hivatalos oldala: <https://mek.oszk.hu/04800/04809/04809.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 11. 05.)

²² 1. kép forrása: B. MOLNÁR LÁSZLÓ: *Hmelnickij mesterműve*. Letölthető: moszkvater.hu oldala: <https://moszkvater.com/hmelnickij-mestermuve/> (Letöltés ideje: 2022. 11. 05.)

hogyan az egész ország területén megmozdulásokat vezessen. Ez a vezető volt Bogdan Hmelnyickij.²³

Személyes trauma is kellett ahhoz, hogy Bogdan a vállára vegye az ukrán nemzetet. Az újonnan kinevezett regionális vezető fel akarta számolni Bogdan birtokait, és ennek elérése érdekében lengyel hivatalnokaival betört a birtokra, elrabolta feleségét, sőt még fiát is kivégezték. Ez nem hagyta nyugodni Bogdant, aki a kozákokkal (etnikailag ukrán, ortodox keresztények csoportja) karöltve IV. Ulászlóhoz intézett jogorvoslatot. A találkozónak lett eredménye is, mivel a kozákokkal együtt kívánt leszámolni ellenségeivel a király. A katonai segítségért kárpótlásul a kozákok megkapták volna régebbi kiváltságaikat. Ezt írásba is foglalták, azonban a nemesség tudomást szerzett erről, így a király kénytelen volt a kiváltságlevelet visszavonni. Azonban ez már kevés volt ahhoz, hogy a felkelést megakadályozzák, mivel Bogdan pont erre a kiváltságlevélre hivatkozva robbantotta ki első felkelését.²⁴

Tehát elmondható, hogy a felkelés nem az uralkodó ellen folyt, hanem a nemességgel szemben. Ennek alapja a kiváltságlevél volt, amely azonban csak a legitimitás felszínét jelentette. E felkeléssel azt is el akarták érni, hogy a kozákok csak úgy el legyenek ismervé nemesként, mint a lengyelek. Kezdetekben a felkelés sikereket ért el, ezért egyre többen csatlakoztak, főként kishemesek, de az ortodox keresztény papok is, amely kissé meglepő. A városokon áthaladó felkelők azt tapasztalhatták, hogy valódi harc nélkül átadták a városokat, sőt, még mögójük is beálltak. Ez tehát a „(...) kozákokkal tömegében azonosuló ukrán nép háborújává” vált.²⁵

Ez egyfajta fordulópontot jelentett, amikor Ulászló meghalt, és csakúgy, mint a lengyelek, a kozákok is mély gyászba estek. Ebből kifolyólag tárgyalások kezdődtek a kozákok, illetve lengyelek között, azonban megegyezésre nem sikerült jutniuk, így a harcok tovább folytatódtak. A kozákok elsöprő vereséget mértek a lengyelekre a pilawcei csatában, miközben az alsóház döntött Ulászló utódjának sorsáról, aki II. János Kázmér lett, aki tárgyalásokat kezdett a kozákokkal. Azonban neki titkos vágya volt visszaszerezni Ukrajna területeit, mivel földjeinek nagy része ott helyezkedett el, így a harcok továbbra is folytatódtak. Csakúgy, mint minden háborúnak, ennek is békekötéssel lett vége, amelyet a tatárok kezdeményeztek, akikkel végig szövetségben voltak. Ezt azonban megelőzte Zbaraz

²³ FONT – VARGA, 2006.

²⁴ FONT – VARGA, 2006.

²⁵ FONT – VARGA, 2006.

ostroma, amelyet a kozákok nagy túlerőben megnyertek. Bogdan ezáltal kezdeményezte a zbrorowi béke megkötését. A béke első között autonómiát adott a kozákoknak, annak ellenére, hogy továbbra is a litván-lengyel állam része maradt, ezen kívül megalakult az Ukrán Fejedelemség, amely független volt. Kezdetleges országgyűlés is funkcionált a Fejedelemségben.²⁶

1653-ban újabb csatározások kezdődtek a lengyelekkel, amelyet újabb sikerekkel abszolvtak a kozákok a tatárokkal karöltve, azonban félve attól, hogy újra tárgyalni akarnak a tatárok, az oroszokhoz fordultak segítségért. Diplomáciai, katonai, sőt gazdasági segítséget is kértek az oroszoktól. Megkezdődtek a tárgyalások azzal kapcsolatban, hogy egyesítsék e két nemzetet, és egy orosz-ukrán unió jöjjön-e létre. Delegációt is neveztek ki ezeknek a tárgyalásoknak a véghezviteléhez. A polgárok is „tárt karokkal várták” az unió létrejöttét, mindkét oldalról. A tárgyalások lassan haladtak, főleg abból az okból kifolyólag, hogy Bogdan politikája kiszámíthatatlan volt, mivel a tatárokkal továbbra is barátságban állt. Döntés elé állították az ukránokat: ki legyen a királyuk: a török szultán, a lengyel király, vagy az orosz cár. Végül az orosz cár mellett döntött Bogdan, illetve népe, azzal a feltétellel, hogy az oroszok teljes védelmet adnak nekik a lengyelekkel szemben, de más ellenségek ellen is. Azonban a szerződés magába foglalta azt is, hogy Ukrajna egy provinciája lett Oroszországnak, és nem, mint szövetséges, hanem mint alávetett. Azonban Bogdannak fontosabb volt a védelem, ebből kifolyólag „homályosan látta” a valódi helyzetet: az oroszoktól való függést. Ebből csak előnye származott az oroszoknak, mivel így dél felé is tudtak terjeszkedni.^{27 28}

Legnagyobb hibáját Bogdan tulajdonképpen ezzel követte el, amikor segítséget kért az oroszoktól a védelem érdekében. Az elkövetkezendő években sorozatos támadás érte az ukránokat, viszont segítséget csak kis mértékben kaptak. A támadások olyan csapásokat mértek az ukránokra, hogy több tartomány is közel teljesen kihalt. Ez Bogdan politikájának az eredménye volt. Azonban az ukrán történelemben mégis létfontosságú személynek tekinthető, főleg a korábbi felkelésben elért eredményei miatt. Olyan új politikai gondolatot tudott úgy megalapozni az egész országban, mint még előtte senki sem: személyes tragédiából olyan szinten felállt, hogy a fosztogató parasztságból egy kiválóan kiépített hadsereget verbuvált. Tárgyalni is kezdett különböző nemzetekkel, amire ezelőtt nem akadt

²⁶ PAUL ROBERT MAGOCSI: *History of Ukraine*, University of Toronto Press, 1996. p. 165.

²⁷ FONT – VARGA. 2006.

²⁸ VARGA BEÁTA: *Orosz Ukrán konfliktus a perejaszlai egyezménytől az anduszovói békéig*, JATE Kiadó, Szeged, 2004. p. 121.

nagyon példa. Ideológiát korábban nem követett az ukrán nemzet, de erre is nagy hatással volt Bogdan, mivel egy elveszett nemzetből kreált egy olyan közösséget, amely képes a saját érdekeiért harcolni, és képes fenttartani magát. Elnyomottak élére állt, és nem csak a saját tragédiáját élte meg, dolgozta fel, oldotta meg, hanem a nemzetét is. A nemzeti öntudat ezért az ukránoknál tőle eredeztethető.²⁹ Ezért besorolási szempontból Bogdan vezetése a vezető, állampolgárok között sémára épül, mivel megvolt a közös érdek: mozgalmaknak a megnyerése, amelyhez hozzájárult Bogdan karizmatikus, de sértett személyisége. Ezt kiegészíteném még azzal, hogy a transzformációs vezetés sajátosságai is megegyeznek Bogdan politikai szerepvállalásával, mivel a népet ösztönözte Bogdan a közös cél érdekében. Azonban az nem mondható el Bogdanról, hogy Ukrajnát oly módon függetlenné tudta tenni, hogy az szuverénként funkcionáljon. Hipotézisem azonban így nem teljesül, mivel láthatóan már a kezdetektől fogva számít Ukrajnában a közös kapcsolódási pont, azaz a szuverenitás megőrzése.

5. Kollaboráns, vagy nemzeti hős: Sztjepan Bandera

A nemzet képe a második világháborúban is formálódott. Itt már függetlenedésben gondolkodtak, amely már abból is látható, hogy 1944-ben létrehozták az Ukrán Legfelső felszabadító Tanácsot, amelynek alapvető célja a szuverén ukrán állam megteremtése volt, akár olyan esetben is, ha keresztűzbe kerülnek mind a németek, mind az oroszokkal szemben. Sztjepan Bandera³⁰ munkássága nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Ukrajna fel tudja venni a harcot mindkét nemzet ellen.³¹

Egészen a második világháborúig kell időben előre haladnunk, hogy megtaláljuk Ukrajna legközelebbi kiemelkedő személyiségét, Sztjepan Banderát. Már az 1930-as években erősödtek ukrán oldalról a függetlenedési törekvések. Magukat ezek a törekvések a korábbi Ukrán Népköztársaság utódjának tekintették. Ekkoriban a legnagyobb politikai pártnak Ukrajnában az Ukrán Nacionalista Párt számított, amely 1939-ben két részre oszlott fel: a mérsékeltebb oldalt Melnyik képviselte, akinek főbb pontjai között a lengyelekkel szembeni passzív ellenállás politikája volt a meghatározó. A radikálisabb oldalt Sztjepan Bandera reprezentálta, aki szerint a teljes mértékben független ukrán állam csak úgy valósítható meg,

²⁹ B. MOLNÁR LÁSZLÓ: Hmelnickij mesterműve. Letölthető: moszkvater.hu oldala: <https://moszkvater.com/hmelnickij-mestermuve/> (Letöltés ideje: 2022. 11. 05.)

³⁰ Teljes nevén: Sztjepan Andrijovics Bandera

³¹ VARGA BEÁTA: „Két Ukrajna” – Ukrajna megosztottságának történeti gyökerei Letölthető: SZTE hivatalos oldala: http://acta.bibl.u-szeged.hu/48028/1/kek_036_155-167.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)

ha a Szovjetunió felbomlik, és ehhez fegyveres úton is hozzájárulnak, ha a helyzet úgy kívánja.³²

2. kép: Sztjepan Bandera³³

A Molotov - Ribbentrop paktum is szerepet játszott az események alakulásában, mivel a paktum rendelkezett nyugat-ukrán területekről is, amelyek a Szovjetunióhoz kerültek. Ennek a rendelkezésnek a tudatában a szovjetek 700 ezer fős hadsereget küldtek Ukrajnába, hogy irányításuk alá vonják a területet. A területen több, mint nyolcmillió lakos élt, illetve nagyságában közel százezer négyzetkilométert foglalt magába. Természetesen „csalással” választást is nyertek a szovjetek a területen, azonban a mellett nem lehet elmenni, hogy csak olyan jelöltekre szavazhattak az állampolgárok, akik eleve támogatták a terület szovjet részhez való csatolását. A megszállt területen a szovjet ideológiának megfelelően a legfőbb feladat az volt, hogy az itt működő politikai szervezeteket fel kellett számolni, ezért a legtöbb aktivista „menekülőre fogta” Lengyelországba, beleértve Banderát is. De egy dologban mostanra egyetértett az ukrán nemzet, politikai identitástól függetlenül: a szovjetektől meg kell szabadulniuk.³⁴

Ennek a gondolatnak a tudatában Bandera megalakította az úgynevezett Forradalmi Vezetőséget (OUN), amely már egy nemzeti mozgalomként funkcionált. Az OUN előtt már az év korábbi szakaszában megalakítottak egy hasonló nemzeti mozgalmat (UCK), azonban

³² FONT – VARGA. 2006.

³³ 2. kép forrása: DEÁK TAMÁS: A Bandera – jelenség. Letölthető: valtozomult.blog.hu oldala: https://valtozomult.blog.hu/2014/03/14/a_bandera-jelenseg (Letöltés ideje: 2022. 11. 06.)

³⁴ FONT – VARGA. 2006

az kevésbé volt annyira szélsőséges, mint az OUN. Tehát két nemzeti mozgalom is volt az országban, amelyeknek a céljaik azonosak voltak, de stratégiájuk nem.³⁵

Fordulat érkezett azonban a háborúban, Hitler a paktum ellenére megtámadta a Szovjetuniót. Ukrajna a háború részese lett, amit a németek sikeresen el is foglaltak. Ez egy reménysugarat jelentett ukrán részről, mivel újra látták a „szovjetmentes”, független lét megteremtését. E történésnek az eredményeképp az OUN létrehozta az Ukrán Területi Igazgatóságot, aminek fő feladata az volt, hogy tárgyaljon a németekkel a szovjetekkel való közös harc érdekében. Azonban két egymástól teljesen független cél irányította a két nemzetet: míg a németeket a szovjetekkel való leszámolás, és így az ukránok csak egyfajta segédeszköz szerepét töltötték volna be, akivel a harcok után bármit lehetett volna kezdeni, addig az ukránok a saját függetlenségüket akarták kivívni a harcokkal. Bandera felismerte a német érdekeknek az ellentétét saját hazájáéval, ezért meg is szakította a németekkel a kapcsolatot. A tárgyalások megszakítása után kikiáltotta a független Ukrajnát, amelynek hatására letartóztatta a Gestapo, és koncentrációs táborba szállították. Ez nem volt elég a németeknek ezért betiltották az OUN, illetve annak későbbi jogutódjainak működését is.³⁶

Bandera egészen 1944-ig fogságban maradt, amikor kiengedték, de azzal a feltétellel, hogy szabotálja a szovjet egységeket az ukrán fronton. Ezt meg is tette, azonban „fű alatt” nemcsak a szovjet csapatokat, hanem a németeket is szabotálta. Tettének eredményeképp menedékjogot kapott Németországban a háború után. Tehát látható, hogy mégiscsak volt kollaboráció a német nacionalistákkal. Felmerülhet a kérdés, hogy miért tartják ekkora becsben Banderát, annak ellenére, hogy segítette a németeket, szélsőséges nézeteket vallott, sőt, etnikai tisztogatásokat is vitt véghez, főként a lengyel, orosz kisebbségekkel szemben. A választ abban találhatjuk meg ukrán részről, hogy mégiscsak felvette a harcot, mind a szovjetek, mind a németek ellen, és ezzel egy „kétfrontos” háborút vívott az ukrán nemzeti identitás védelmének érdekében. Ezentúl az ukrán közvélemény azzal érvel, hogy az etnikai tisztogatásokat nem ő követte el, az lehetetlenség, mert ő azalatt fogságban élt Németországban. Mindezek ellenére, Bandera megkapta az Ukrajna hőse díjat, igaz, csak

³⁵ FONT – VARGA. 2006.

³⁶ NÉMETH GYULA: *Ukrajna biztonságpolitikai helyzete a Majdan téri események tükrében* Letölthető: Óbudai Egyetem hivatalos oldala: http://www.lib.uni-obuda.hu/sites/lib.uni-obuda.hu/files/Nemeth_Gyula_ertekezes.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 07.)

halála után, de ezt a későbbiekben vissza is vonták, pont az előbb említett etnikai tisztogatások miatt.³⁷

Bandera képe nem véletlenül megosztó az ukrán történelemben: törekvései a felé húztak, hogy Ukrajna minden másik államtól szuverénként tudjon működni, azonban ezt teljes sikerrel nem tudta megtenni. Csakúgy, mint Bogdan, ő is egy másik nemzet segítségét kérte, azonban ellentétben vele, ő inkább Nyugatra tekintett, azonban ez sem bizonyult megfelelő irányvonalnak, mert ő sem tudta megteremteni a teljes ukrán függetlenséget. Nem véletlen az, hogy az orosz többségű településeken tömeggyilkosnak tartják, míg az ukrán többségű régiókban nemzeti hősnek. Besorolási szempontból egyértelműen a tranzakciós vezetés szempontjainak felelt meg munkássága, mivel a hangsúly rajta, azaz a vezetőn volt, ameddig rabságba nem esett, illetve olyan előre meghatározott cselekedetek, mint Ukrajna függetlenné tétele, a szovjetektől, de a németektől is. Ennek tükrében hozta meg döntését, hogy „leszakadjon” a németek függésétől is, habár ez egyfajta fordulatot is hozott magával, mivel bebörtönözték.

Banderát a besorolási módjaim közül az „állampolgárok, mint erőforrás” kategóriába helyezném bele. Ennek két oka van: mint minden háborúban, itt is a szélsőségek oly módon erősödnek meg, hogy őket egyre több, és több ember követi, ezzel egy visszaigazolást nyernek a vezetők munkájukkal kapcsolatban, ami meg is történt, mivel Bandera pár hónap leforgása alatt már egy 30-50 ezer fős sereget tudhatott a háta mögött. Másfelől a köz által elvártakra is figyelt, mivel továbbra is a legfontosabb kérdés volt az, hogy Ukrajna mikor tud, milyen módon függetlenné válni. Ezt szem előtt is tartotta, és habár voltak radikális cselekvései is, az ukrán nép joggal mondhatja azt, hogy Bandera egy nemzeti hősnek minősül.

A Szovjetuniót azonban nem sikerült se neki, sem a németeknek felbomlasztania, ezért Ukrajna a világháború után is a szovjet tömb része maradt. A szocialista föderáció tagjaként már kaptak kisebb jogosítványokat, tehát rendelkeztek belső jogkörrel, de ez természetesen korlátozva volt a szovjetek által. Ez egészen 1991-ig tartott, amikor is felbomlott a Szovjetunió, tehát először működhetek teljesen szuverén államként. Beérett a több évszázados várakozás, hogy Ukrajna mikortól tekinthető más országoktól független, szuverén államnak. Azonban 1991-től kezdve sem árt megvizsgálni, hogy vannak-e

³⁷ NÉMETH, 2020.

hősképek Ukrajnában, főleg a 2022-ben kirobbant orosz invázió miatt, ezért a dolgozatom további részében a jelenkort fogom elemezni.

6. A hőssé válás útján (?): Zelenszkij

Az nemzeti identitás kialakulása a szovjetektől való leszakadástól egyre jobban felerősödött. Ennek alapján az állt, hogy a korábbiakban partnerként funkcionáló Oroszországtól, már teljesen önállóan kell működniük. Tehát a nemzet fogalma is ennek tudatában jellemezhető, hogy csak abban az esetben lehet Ukrajnát nemzetként leírni, ha senki függésében nincs, illetve felveszi a harcot az ezelőtti társa, Oroszország ellen. Ehhez elengedhetetlen előfeltétel az is, hogy Oroszországtól tartsák a távolságot, és ne az eleve meglévő kulturális hasonlóságoktól szakadjanak el.³⁸

Ahogy az ukrán himnusz refrénében is található: *„Szabadságunkért mi szívünk, lelkünk feláldozzuk. Mutassuk meg, hogy kozákok gyermekei vagyunk!”* - nem véletlenül emlékezteti az ukránokat a refrén arra, hogy mekkora ára van a szabadságnak, és ahogyan az évszázadok alatt is megfigyelhettük, az ukrán autonómia most is veszélybe került a háború kirobbanásának napján.³⁹

A háború kirobbanásával, egyből a nemzetközi politikai színtér közepén találhatta magát Zelenszkij⁴⁰. A világ összes nagyhatalmában beszédeket mondhat, az Amerikai Egyesült Államoktól egészen Japánig, annak érdekében, hogy visszaigazolást nyerjen a külföldi vezetőktől, mind katonailag, mind gazdaságilag, és ezentúl szankciókkal sújtsák az orosz nemzetet, annak érdekében, hogy ezzel is legyengítsék őket, és így meg tudják nyerni a háborút. Azonban, akik szerint nem adnak megfelelő mennyiségű segítséget, azok mellett sem megy el szó nélkül, mivel szerint Oroszország most nem csak Ukrajnát, hanem a világot is fenyegetésben tartja. Azonban kérdés lehet, hogy mi miatt jutott egészen háborús helyzetig, illetve hogyan funkcionál ő vezetőként a háborúban, illetve mik az ő erősségei.⁴¹

Az orosz-ukrán háború 2022 februárjában kezdődött el, amikor Oroszország katonai csapásokat mért a vele szomszédos országra, ezzel megszegve az Egyesült Nemzetek

³⁸ GÚTI ERIKA – TÓTH SÁNDOR: Ukrajna – Identitás, államiság és egy lehetséges politikai modell a megoldásra, Letölthető: MTMT hivatalos oldala: <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino-1702-03-Guti-Toth.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)

³⁹ FEDINEC CSILLA, – FONT MÁRTA – SZAKÁL IMRE – VARGA BEÁTA: *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*, Gondolat Kiadó, 2021. p. 9.

⁴⁰ Teljes nevén: Volodimir Olekszandrovics Zelenszkij

⁴¹ GALLAGHER FENWICK: *Zelenszkij és a vérző Ukrajna*, Corvin Kiadó, 2022. p. 9.

Szervezete több saját maga által is aláírt okmányát, melynek ténye további nemzetközi jogi kérdéseket is felvet.⁴²

Putyin szerint a casus belli az volt, hogy ukrán nacionalisták népírtást vittek véghez, olyan területen, ahol orosz többség található, bár ez erős túlzásnak bizonyul. A valóságban az nagyobb dolognak számít, hogy az Észak Atlanti Szerződés Szervezete (továbbiakban NATO) Oroszországgal határos államokat is szeretne a soraiban tudni, amely ellentmond az Egyesült Államok kötelezettségvállalásának, amit a Szovjetunió megszűnésekor jelentett ki, miszerint nem bővül további területekre. Ez egyfajta provokációként is felfogható a nyugat részéről, hiszen már rég nem kellene ezeken a területeken tartózkodnia, csak azért, hogy Európát is egyfajta stratégiai pontként igazgassa. Másrészt, elég szembetűnő az is, hogy a NATO egy taggal való megerősítése helyett, egy „ártatlan” állam fizeti meg az árát, az amerikai politikának.⁴³

Kérdés lehet azonban, hogy hogyan funkcionál a jelenlegi ukrán kormányfő, tekinthető egy olyan ember hősnek, akinek egyébként orosz az anyanyelve, zsidó családba született, sőt eredeti szakmáját tekintve színésznek számít.

3. kép: Volodimir Olekszandrovics Zelenszkij⁴⁴

Az emberek általánosságban mindig nagy figyelemmel követik a „hőstetteket”, ez jelen szituációban sem történik másféleképpen. Ezt azzal is elősegíti Zelenszkij, hogy minden alkalmat megragad, hogy a nyilvánosság előtt megjelenjen. Ezekkel a megjelenéseivel nem csak a feladatokat adja ki, hogy a nemzetének hogyan kell/kellene cselekednie a háborús

⁴² SERGE HALIMI: *Az ukrajnai háború ellentmondásai* 2022. letölthető: diplomatie hivatalos oldala: http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3120#Itemid=48 (Letöltés ideje: 2022. 11. 08.)

⁴³ HALIMI. 2022.

⁴⁴ 3. kép forrása: az Encyclopedia Britannica hivatalos oldala: <https://www.britannica.com/biography/Volodymyr-Zelensky> (Letöltés ideje: 2022. 11. 08.)

időszakban, hanem egyfajta támaszt is nyújt, hogy ő mindig kész lesz áldozatot hozni az ukrán nemzet érdekében, ezzel bátorságot adva nemzetének.⁴⁵

Zelenszkijnek, mint eddig az többször megtörtént Ukrajna életében a feladata adott: meg kell védenie országát az orosz invázióval szemben. Jelenleg ebből kifolyólag a háború számít kormányzásának fő eszközeként, így a többi állammal való kapcsolata is függ attól, hogy ki, melyik fél fogja támogatni. Kommunikációja nem áll egyáltalán „hadilábon”: jól használja a digitális kommunikáció eszközeit, főként arra a célra, hogy fellendítse az országban harcoló katonák ellenállását a világ területileg legnagyobb országa, az agresszor Oroszországgal szemben.⁴⁶

Zelenszkij azonban, ellentétben a hősként való ábrázolással, teljesen máshogyan vélekedik magáról. Már a beiktatásakor úgy fogalmazott, hogy előbb legyenek kint az irodák falán az állampolgárok gyermekeinek képe, mint az övé, tehát ebből az következik, hogy az elnök(ök) nem állnak az állampolgárok felett társadalmilag, csak ők is próbálják elvégezni saját feladatköreit.⁴⁷

A saját maga dicsőítését tehát nem folytatja Zelenszkij, de a közvéleménynek alapvetően „hatalma van”, ha valaki jól tudja kiaknázni ezeket a lehetőségeket. Zelenszkij minden várakozáson túlteljesített, mert a február óta tartó háborúban Ukrajna, igaz segítséggel, de még mindig képes felvenni a harcot az oroszokkal. Már februárban egy nap leforgása alatt megismerhette őt az egész világ, és attól függetlenül, hogy írásos kinyilatkoztatásai alig vannak, annál többször szerepel a média felületein, így egzisztenciájával, de leginkább, az elmenekülés opciója nélkül, Ukrajnában maradásával tovább folytatja menetelését.⁴⁸

Azonban támogatottsága egészen érdekes tendenciákat mutat, mivel a háború előtt sokkal kevésbé volt elfogadott tagja a politikai közegnek, mint népszerű, a korábbi teljesen más szférában betöltött munkássága miatt. Az ukrán közösség nem tudta elképzelni, hogy egy színészből lehet valaha is államférfi. De amiatt, hogy február óta sikeresen ellenáll az oroszoknak, ez a tendencia gyökeresen megváltozott. Ehhez az is hozzájárult, hogy nem fogalmaz meg nagyzó állításokat, ehelyett tudatosan használja a médiát az ukrainai valódi helyzet megmutatására, illetve segítségkérésként. Ebből kifolyólag a népszerűségi indexe

⁴⁵ GALLAGHER, 2022.

⁴⁶ GALLAGHER, 2022.

⁴⁷ FEDINEC CSILLA: *A Zelenszkij-jelenség* Letölthető: Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis hivatalos oldala: https://epa.oszk.hu/04100/04197/00002/pdf/vilag tortenelem_2020_2_082-087.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 08.)

⁴⁸ GALLAGHER, 2022.

megtriplázódott: az ukrán társadalom több, mint 90%-a támogatja a rendelkezéseit. Nyugaton is 90% körül van ez a mutató, de délen is 80% körül mozog. Azt is vizsgálták, hogy a népesség szerint Ukrajna ellen fog-e tudni állni az agresszor ellen. Tudniillik, a hadsereget teljesen újra kellett építenie Zelenszkijnek: de még így is közel 70% szerint Ukrajna vissza tudja majd verni a támadásokat, nagyjából 20% szerint nem, a maradék 10% meg nem biztos döntésében. Az újonnan felállított katonasággal kapcsolatban végzett kutatások kimutatták, hogy bár néhol külföldiekkel is kiegészül az ukrán, és a civilek 3/4-ed része hisz tevékenységükben, (habár délen valamivel kevesebb ez az arány). A statisztikai adatokból látható, hogy Zelenszkij a „képével”, illetve tömegkommunikációs tevékenységével egységesen gondolkodó nemzetet tudott megalkotni, amely egyik lényeges forrása lehet a háború további kimenetelének.⁴⁹

Besorolás szempontjából csakúgy, mint Bogdan Hmelnyickij, Zelenszkij is a transzformációs vezetési stílusba tartozik bele, mivel nem az ő személye a döntő a háborúban a fentiek szerint, hanem inkább a tömegkommunikáción keresztül próbálja motiválni népét, illetve a hadsereget is. Tulajdonképpen a semmiből épített fel egy jól működő ukrán hadsereget is, így egy karizmatikus vezetőről beszélhetünk, ezentúl erkölcsi problémáktól is mentes a politikája, mivel egyetlen egy cél irányítja mindennapjait: Ukrajna megvédése. Habár magát nem tartja hősnek, több interjúban is hangsúlyozta, hogy „(...) *nem ő kiemelkedő, hanem Ukrajna ikonikus*”, ezzel is alátámasztva, hogy ő csak a feladatát próbálja elvégezni, és a nemzetét nagyobb becsben tartja, mint saját magát.⁵⁰

Ezentúl a következőközpontú felfogásnak a tulajdonságai felelnek meg Zelenszkij tevékenységének, mivel tevékenysége megegyezik a köz által elvártakkal, illetve az állampolgárok jelenleg a jövőjükért harcolnak, Ukrajna megvédéséért. A következőközpontú felfogás két alcsoportja közül a szocializált kapcsolatba sorolnám be tevékenységét, mivel a hovatartozás szerepe a meghatározó, azon belül is az ukrán nemzeti lét.

⁴⁹ GALLAGHER, 2022

⁵⁰ Interjú Volodimir Zelenszkijjel Letölthető: CNN hivatalos oldala: <https://edition.cnn.com/2022/03/01/europe/volodymyr-zelensky-ukrainecnn-interview-intl/index.htm> (Letöltés ideje: 2022. 11. 08.)

7. Összegzés

Egyrészt a nemzet képe is láthatóan fejlődött Ukrajnában a történelem során. Az önazonosítás abban az esetben azonban sokkal nehezebb, ha egy államban van egy nagyobb kisebbség, ami jelen esetben az orosz. Ezt az is nehezíti, hogy a kulturális jegyei nagyban azonosak a két országnak. De láthatóan törekedtek, törekedni is fognak a teljes független lét megteremtésére, amely mostanra lételeme lett az ukrán identitásnak. Azonban elmondható, hogy Ukrajna továbbra is egyfajta „hidat” jelent Nyugat (Európa), és Kelet (Oroszország) között.

Dolgozatomból kiderül, hogy hősnek lenni nem egyszerű feladat, főleg, ha az ukrainai eseményeket vizsgáljuk. A fő meghatározó pont a kezdetektől kezdve a másoktól való függés megszüntetése volt.

Kiderült az is, ahhoz, hogy valaki „hőssé váljon”, a kiemelkedő gondolkodásmódon kívül, muszáj néha önreflexióhoz folyamodnia, mivel át kell azt is gondolni, hogy mi elengedhetetlen országának további fennmaradásához.

Az attitűd is egy fontos befolyásoló tényező, mivel azt, ahogy Zelenskijnél is láthattuk, minél inkább „ukrán állampolgárként” nyilatkozott, annál jobban növekedett népszerűsége, és növelte az azonos célok arányát az országban.

Látható az is, hogy létezik kapcsolat az állampolgárok és a „hős” vezetők között, amelyet Ukrajnában főként a vezető személyisége, illetve attitűdje határoz meg. Könnyű azonban ilyen kijelentéseket tenni egy tudományos dolgozatban, azonban a hős vezetők mindennapjaiban az jelenti a valódi kihívást, hogy hogyan alakítsák munkájukat. Több kihívást kell ugyanakkor teljesíteniük: egyszerre kell jókor jó helyen, jól organizáltnak lenniük, mértékletesnek, de egyszerre keménynek is, illetve Ukrajnában az is meghatározó (volt), hogy kinek, vagy kinek ne legyenek a függésében.

Azonban második hipotézisem nem érvényesült, mivel a vezető személyének kiléte pont napjainkban fontosabb, mint a közös kapcsolódási pont, illetve a vezető kompetenciái. Ez abból fakad, hogy Zelenskij teljesen tudatosan építette fel a tömegkommunikáció segítségével kampányát. A hőssé válás folyamata jelentősen változott az idők folyamán Ukrajnában, azonban látható, hogy megjelentek a hősképek az ország történelmében is.

8. Irodalomjegyzék

1. Nyomtatott források

1. AMANDA BITTNER: *Platform or personality? The role of party leaders in elections*, Oxford University Press, Oxford, 2011. p. 120. ISBN 978-019-959-536-5
2. CLARKE H. D. – SANDERS D. – STEWART M. C. – WHITELEY P.: *Political choice in Britain*, Oxford University Press, Oxford, 2003. p. 222. ISBN 978-019-924-488-1
3. FEDINEC CSILLA – FONT MÁRTA – SZAKÁL IMRE – VARGA BEÁTA: *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*, Gondolat Kiadó, 2021. p. 9. ISBN 978-963-556 195-7
4. FEDINEC CSILLA – HALÁSZ IVÁN – TÓTH MIHÁLY: *A független Ukrajna*, Kalligram kiadó, 2016. p. 17. ISBN 978-615-5603-83-9
5. GALLAGHER FENWICK: *Zelenszkij és a vérző Ukrajna*, Corvin kiadó, 2022. p. 9. ISBN 978-963-136-858-1 ANTHONY KING: *Leaders personalities and the outcomes of democratic elections*, Oxford University Press, Oxford, 2002. p. 207. ISBN 978-019-925-313-5
6. METZ RUDOLF – ÁRPÁSI BOTOND: *Miért sereglünk a vezetők köré, ha baj van? A koronavírus járvány nemzetegyesítő hatása. In: Körösenyi András – Szabó Andrea – Böcskei Balázs (szerk.): Világjárvány és politikatudomány. Napvilág Kiadó, Budapest, 2020. pp. 31-43. ISBN 978-963-338-465-7*
7. PAUL ROBERT MAGOCSI: *History of Ukraine*, University of Toronto Press, 1996. p. 165. ISBN 0-8020-7820-6
8. VARGA BEÁTA: *Orosz Ukrán konfliktus a perejaszlai egyezménytől az anduszovói békéig*, JATE Kiadó, Szeged, 2004. p. 121. ISBN 315-978-000-197-8

2. Internetes források

1. B. MOLNÁR LÁSZLÓ: Hmelnickij mesterműve. Letölthető: moszkvater.hu oldala: <https://moszkvater.com/hmelnickij-mestermuve/> (Letöltés ideje: 2022. 11. 05.)
2. DEÁK TAMÁS: A Bandera – jelenség. Letölthető: valtozomult.blog.hu oldala: https://valtozomult.blog.hu/2014/03/14/a_bandera-jelenseg (Letöltés ideje: 2022. 11. 06.)
3. Encyclopedia Britannica hivatalos oldala: <https://www.britannica.com/biography/Volodymyr-Zelensky> (Letöltés ideje: 2022. 11. 08.)

4. FEDINEC CSILLA: *A Zelenszkij-jelenség* Letölthető: Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis hivatalos oldala:
https://epa.oszk.hu/04100/04197/00002/pdf/vilagortenelem_2020_2_082-087.pdf
(Letöltés ideje: 2022. 11. 08)
5. FONT MÁRTA – VARGA BEÁTA: *Ukrajna története* Letölthető: Magyar Elektronikus Könyvtár hivatalos oldala: <https://mek.oszk.hu/04800/04809/04809.pdf> (Letöltés ideje: 2022. 11. 05.)
6. SERGE HALIMI: *Az ukrajnai háború ellentmondásai* 2022. letölthető: diplomatie hivatalos oldala:
http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3120#Itemid=48 (Letöltés ideje: 2022. 11. 08.)
7. KOLLÁR PÉTER: *Az átalakító vezetés modellezése a hazai szervezeti gyakorlatban* Letölthető: Szent István Egyetem hivatalos oldala:
https://archive2020.szie.hu/sites/default/files/kollar_peter_ertekezes.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 02.)
8. METZ RUDOLF: *Miért követjük a vezetőinket?* 2021/02 Letölthető: Társadalomtudományi Szemle hivatalos oldala:
<https://socio.hu/index.php/so/article/view/900> (Letöltés ideje: 2022. 10. 18)
9. NÉMETH GYULA: *Ukrajna biztonságpolitikai helyzete a Majdan téri események tükrében* Letölthető: Óbudai Egyetem hivatalos oldala: http://www.lib.uni-obuda.hu/sites/lib.uni-obuda.hu/files/Nemeth_Gyula_ertekezes.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 07.)
10. PAPP ZSÓFIA: *Kampány-Perszonalizáció Magyarországon a képviselők szemével* Letölthető: a Politikatudományi Szemle hivatalos oldala:
http://real.mtak.hu/10160/1/Papp%20Zsófia_Kampányperszonalizáció%20Magyarországon%202013.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 01.)
11. TÓTH SÁNDOR: *Ukrajna államiségének kialakulása és népei* Letölthető: ELTE hivatalos oldala:
https://geogr.elte.hu/PHD_konferencia_ELTE_2002/doktori_konferencia_anyagai_2002/tothsandor.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)
12. UJHELYI MÁRIA - FILEP ROLAND: *Változás-vezetés* Letölthető Metszetek hivatalos oldala: https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201704_01.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 02.)

13. VARGA BEÁTA: „*Két Ukrajna*”? – *Ukrajna megosztottságának történeti gyökerei*

Letölthető: SZTE hivatalos oldala: http://acta.bibl.u-szeged.hu/48028/1/kek_036_155-167.pdf (Letöltés ideje: 2022. 11. 10.)